

Тетяна Євгенівна ОБОЛЕНСЬКА

доктор економічних наук, професор, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ORCID ID: 0000-0002-8448-3622

E-mail: knauobt@ukr.net

Ірина Сергіївна КАЛЕНЮК

доктор економічних наук, професор, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ORCID ID: 0000-0003-1807-2849

E-mail: kalenuk@ukr.net

ДОМІНАНТИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Оболенська, Т. Є. Домінанти розвитку міжнародної торговельної інтеграції [Текст] / Тетяна Євгенівна Оболенська, Ірина Сергіївна Каленюк // Український журнал прикладної економіки. – 2020. – Том 5. – № 3. – С. 252–259. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Динамічний розвиток торговельно-інтеграційних процесів, їх розширення та поглиблення обумовлюють необхідність у виокремленні ключових домінант зазначеного процесу та факторів, що вплинули на їх формування та розвиток.

Метою дослідження є визначення сучасних домінант розвитку міжнародної торговельної інтеграції та виокремлення факторів їх формування.

Результати. В статті виявлено та обґрунтовано ключові домінанти міжнародної торговельної інтеграції, а саме: трансгеографічну просторову локалізацію, яка знаходить свій прояв у виході міжнародної торговельної інтеграції на міжрегіональний, а подекуди і міжконтинентальний рівень; лібералізацію торгівлі, яка паралельно відбувається як на глобальному, так і регіональному рівнях та проявляється у зниженні тарифних, усуненні нетарифних бар'єрів та у зростанні сукупної кількості укладених регіональних торговельних угод. Проаналізовано динаміку тарифних ставок та сукупної кількості укладених регіональних торговельних угод. Виокремлено та класифіковано визначальні фактори домінант міжнародної торговельної інтеграції, до яких варто віднести економічні, науково-технічні, глобальні, політичні. Визначено, що економічні фактори більшою мірою впливають на лібералізацію торгівлі та багаторівневості інтеграційних процесів, науково-технічні та політичні – на трансгеографічну просторову локалізацію, глобальні – на багаторівневості торговельної інтеграції та формування багаторівневої системи регулювання.

Висновки. Інтеграційні процеси є невід'ємною складовою сучасного глобального економічного розвитку. Вони достатньо динамічно розвиваються на всіх рівнях. Серед сучасних домінант варто виокремити трансгеографічну просторову локалізацію, лібералізацію торгівлі, багаторівневості торговельної інтеграції, формування багаторівневої системи регулювання. В умовах турбулентного економічного середовища, яке може породжувати або трансформувати сучасні фактори, відбувається і трансформація домінант розвитку міжнародної торговельної інтеграції.

Ключові слова: міжнародна торговельна інтеграція, лібералізація торгівлі, багаторівневості міжнародної торговельної інтеграції, регіональні торговельні угоди, інтеграційні об'єднання.

Tetiana OBOLENSKA

Doctor in Economics, Professor
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Iryna KALENYUK

Doctor in Economics, Professor,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

DOMINANTS OF INTERNATIONAL TRADE INTEGRATION DEVELOPMENT

Abstract

Introduction. *The dynamic development of trade and integration processes, their expansion and deepening necessitate the identification of key dominants of this process and the factors that influenced their formation and development.*

*The **purpose** of the study is to determine the modern dominants of the development of international trade integration and to identify the factors of their formation.*

Results. *The article identifies and substantiates the key dominants of international trade integration, namely: transgeographic spatial localization, which is manifested in the emergence of international trade integration at the interregional and sometimes intercontinental level; trade liberalization, which takes place at both the global and regional levels and is manifested in the reduction of tariffs, removal of non-tariff barriers and the growth of the total number of regional trade agreements; multilevel trade integration - modern integration processes cover not only countries, subregions and regions, but also corporations, small and medium enterprises through their inclusion in global value chains; multilevel implementation of trade integration processes requires the formation of a multilevel regulatory system. The dynamics of the share of exports of interregional and intercontinental trade and integration associations in world exports of goods and services is analyzed. The determining factors of the dominants of international trade integration are singled out and classified. It is determined that economic factors, to a greater extent, affect trade liberalization and multilevel integration processes.*

Conclusions. *Integration processes are an integral part of modern global economic development. They are developing quite dynamically at all levels. Among the modern dominants, it is necessary to single out transgeographic spatial localization, trade liberalization, multilevel trade integration, formation of a multilevel system of regulation. However, it should be added that in a turbulent economic environment, which can generate or transform modern factors, there is a transformation of the dominants of international trade integration.*

Keywords: *international trade integration, trade liberalization, multilevel international trade integration, regional trade agreements, integration associations.*

JEL classification: F10; F15

Вступ

Посилення міжнародного поділу праці у поєднанні з масштабною лібералізацією міжнародної торгівлі сприяють інтенсифікації зовнішньоторговельних зв'язків держав та посиленню конвергенції між ними. Нині торговельно-інтеграційні процеси є настільки масштабними та всеохоплюючими, що є об'єктом національних стратегій розвитку багатьох держав, особливо тих, що розвиваються. Це пов'язано в першу чергу з тим, що торговельна інтеграція між країнами дозволяє знизити або усунути тарифні та нетарифні бар'єри у торгівлі, що призводить до економічного зростання та інших соціально-економічних позитивних ефектів, які виникають під впливом інтеграційних процесів. Більше того, інтеграційні процеси активно розвиваються не лише на національному та регіональному рівнях, але й на глобальному та корпоративному.

Дослідженнями у сфері визначення проблематики торговельно-економічного співробітництва в умовах глобальних викликів займались Д. Лук'яненко, Т. Циганкова, Л. Антонюк, А. Поручник, В. Чужиков, П. Бош, П. Кругман, А. Філіпенко та ін. Проте питання визначення ключових домінант інтеграції є недостатньо висвітленим, тому актуальним є дослідження питання ключових домінант міжнародної торговельної інтеграції та факторів, що на них впливають.

Мета статті

Метою статті є визначення ключових домінант розвитку міжнародної торговельної інтеграції та виокремлення факторів їх формування.

Виклад основного матеріалу дослідження

Серед ключових домінант міжнародної торгівлі доцільно виокремити: трансгеографічну просторову локалізацію, лібералізацію торгівлі, багаторівневість торговельної інтеграції, формування багаторівневої системи регулювання (рис. 1).

Рис. 1 Домінанти міжнародної торговельної інтеграції та їх визначальні фактори

Трансгеографічна просторова локалізації, яка проявляється у активізації міжрегіональної та континентальної торговельної інтеграції за рахунок переважання цивілізаційних крос-культурних особливостей над національними та регіональними; а також внаслідок активного розвитку науково-технологічного прогресу, особливо у транспортній сфері та інформаційно-комунікаційних мережах, що сприяв скороченню витрат на логістику, інтенсифікації міжнародних комунікацій та поступовому нівелюванню ролі географічних кордонів за рахунок розвитку Інтернету, електронної комерції та «скорочення відстаней». Тому поряд з процесами регіоналізації набувають поширення і транс-регіональні процеси торговельної інтеграції. Як приклад, доцільно навести Транстихоокеанське стратегічне економічне партнерство (ТТП) (це угода про зону вільної торгівлі (ЗВТ), призначеної для лібералізації торгівлі та інвестицій між 12 країнами тихоокеанського регіону: Нова Зеландія, Австралія, Бруней-Даруссалам, Канада, Чилі, Японія, Малайзія, Мексика, Перу, Сінгапур, США та В'єтнам) [1], Азійсько-тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС) (налічує 21 економіку: Австралія, Бруней, Індонезія, Канада, Малайзія, Нова Зеландія, Південна Корея, Сінгапур, США,

Таїланд, Філіппіни, Японія, Гонконг (КНР), Тайвань (КНР), Мексика, Папуа Нова Гвінея, Чилі, В'єтнам, Перу, Росія, Китай) [2]. Загально-американська зона вільної торгівлі (ФТАА) (включає 34 держави південної та північної Америки) тощо. Варто зазначити, що відсоток цих угруповань у світовій торгівлі коливається від 15% до 50% (табл. 1).

Таблиця 1. Частка експорту трансрегіональних інтеграційних об'єднань у світовому експорті

Інтеграційні угруповання	Тип торгівлі	Роки							
		1995	2000	2010	2015	2016	2017	2018	2019
ТТП	Внутрішньо-групова	3,4	3,0	2,5	2,2	2,2	2,3	2,3	2,2
	Решта світу	16,2	17,1	13,5	12,7	13,0	13,1	13,0	13,3
	Загальна торгівля групи	19,6	20,0	16,0	14,9	15,2	15,4	15,2	15,6
АТЕС	Внутрішньо-групова	32,8	35,6	32,0	34,8	34,8	34,8	34,4	34,4
	Решта світу	13,0	13,1	15,5	15,5	15,2	15,1	15,0	15,4
	Загальна торгівля групи	45,8	48,7	47,5	50,4	50,0	49,9	49,3	49,8
ФТАА	Внутрішньо-групова	10,3	13,6	9,2	9,5	9,3	9,1	8,8	8,9
	Решта світу	9,2	8,6	7,6	7,6	7,7	7,6	7,6	7,7
	Загальна торгівля групи	19,5	22,2	16,7	17,1	17,0	16,7	16,4	16,7

Джерело: побудовано автором на основі [3].

Лібералізація торгівлі, яка відбувається, з одного боку, на глобальному рівні в межах раундів СОТ, з іншого боку, більш динамічна лібералізація відбувається – в межах інтеграційних об'єднань. Відтак, сукупна кількість регіональних торговельних угод щорічно зростає з 56 у 1995 р. до 488 у 2019 р., а рівень тарифних ставок поступово знижується (рис. 2).

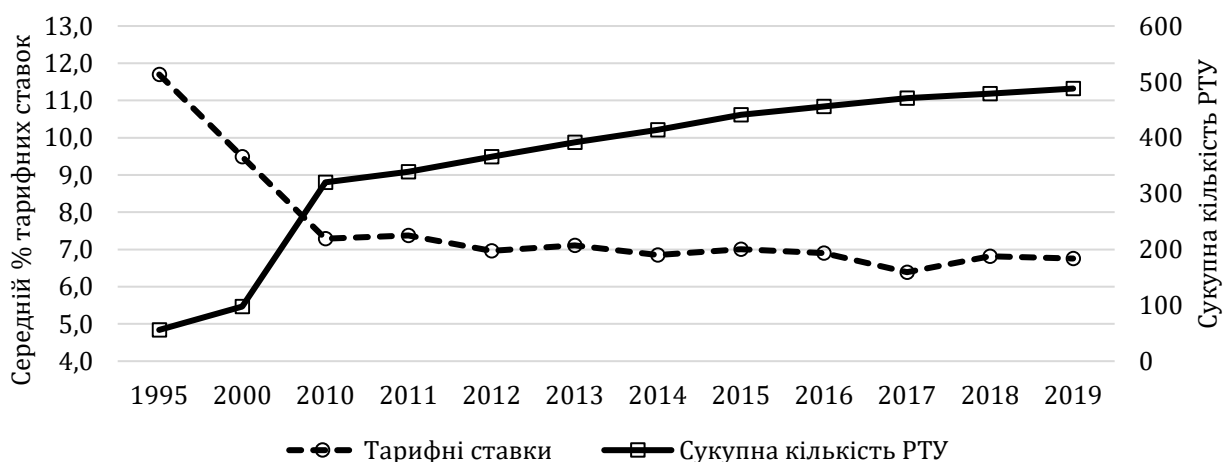

Рис. 2. Динамізація інтеграційних процесів та лібералізація торгівлі

Джерело побудовано автором на основі [4; 5].

Інтеграція у світову економіку стала потужним засобом для сприяння економічному зростанню і розвитку та зменшенню бідності. За останні 20 років зростання світової торгівлі становило в середньому 6% на рік, це удвічі швидше, ніж зростання світового ВВП. Слід додати, що міжнародна торгівля стала імперативом економічного розвитку ще починаючи з 1947 р., коли була створена Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ), система світової торгівлі отримала вигоду від восьми раундів багатосторонньої лібералізації торгівлі (вже в межах СОТ), а також від односторонньої та регіональної лібералізації.

Ліберальна торговельна політика, яка робить економіку відкритою для торгівлі та інвестицій з рештою світу, необхідна для стійкого економічного зростання. Докази цього беззаперечні. Жодна країна за останні десятиліття не досягла економічного успіху і значного підвищення рівня життя свого народу, не відкривши свою економіку. Так, відкриття торгівлі (поряд із відкриттям для прямих іноземних інвестицій) було

важливим елементом економічного успіху Східної Азії, де середній тариф на імпорт впав з 30% до 10% за останні 20 років.

Однак, варто зазначити, що нині загрозу глобальній лібералізації становлять нетарифні бар'єри як основні детермінанти обмеження доступу на ринок. Нетарифні обмеження включають дуже різноманітний спектр заходів, які країни застосовують щодо імпорту та експорту товарів (санітарні, та фітосанітарні, технічні бар'єри у торгівлі, ліцензування, субсидіювання тощо). Згідно зі статистичними даними ЮНКТАД, технічні бар'єри у торгівлі є безумовно найбільш часто використовуваними заходами регулювання, в середньому їх застосовують країни до 30% імпортованої продукції. Щодо санітарних та фітосанітарних заходів, то їх частка складає 15% до імпорту країни [6]. Ці заходи встановлюють стандарти якості та безпеки, які часто перевищують багатосторонні прийняті норми. Більше того, вартість дотримання норм часто вища в країнах з низьким рівнем доходу, що ускладнює та погіршує їх доступ на зарубіжні ринки. Щодо інтеграційних угруповань, то в більшості угод відбувається зменшення не лише тарифних, а й усунення нетарифних бар'єрів всередині блоку.

Багаторівневість торговельної інтеграції. Інтеграційні процеси стали всеосяжними та вийшли за межі лише наднаціонального рівня. Починаючи з 1990 р. світова торгівля почала зростати швидкими темпами, в тому числі, завдяки розвитку глобальних виробничо-збутових ланцюгів. Це створило можливості для безпрецедентної конвергенції: бідні країни зростали швидшими темпами і почали наздоганяти багатші. Масштаби бідності різко скоротилися. Двигуном цього процесу стало розділення виробництва між країнами і зміцнення зв'язків між компаніями. Виробництво комплектуючих та деталей почало переміщатись по світу, оскільки компанії звертали свій погляд туди, де виробнича ефективність була вищою. У країнах, що стали невід'ємною частиною Глобальних ланцюгів вартості, зокрема, в Бангладеші, В'єтнамі та Китаї – росли доходи і продуктивність. Саме в цих країнах спостерігалось найбільш різке зниження рівня бідності.

Згідно з даними ОЕСР, рівень включення у глобальні ланцюги вартості у всіх секторах економіки зазнав зростання протягом 2000-2017 рр. у високотехнологічних, середніх та низькотехнологічних виробничих секторах – на 4,2, 3,8 та 3,2 відсоткових пункти відповідно [7].

Динамізація торгівлі проміжними товарами стала основним індикатором включення у глобальні ланцюги вартості. Відтак, транснаціональні корпорації стають рушієм для інтеграції на міждержавному рівні. Двостороння торгівля стає найпоширенішим форматом торговельної інтеграції. Паралельно відбуваються інтеграційні процеси між групами країн, включення до існуючих торговельних блоків і у загальну торговельну систему загалом. Все це потребує і багаторівневої системи регулювання торгівлі та інтеграції.

Формування багаторівневої системи регулювання торговельно-інтеграційних процесів може відбуватися, на наш погляд, на наступних рівнях:

❖ корпоративний – нині не існує чітко окреслених норм та правил, які б регулювали діяльність ТНК та МСП на міждержавному та глобальному рівнях. Однак, динамічний розвиток електронної торгівлі як засобу інтеграції підприємств у глобальну торговельно-економічну систему призводить до прецеденту участі корпорації у розробці правил регулювання електронної комерції на глобальному рівні (наприклад, через Центр міжнародного приватного підприємництва);

❖ національний, що представлений урядами країн, які визначають відповідні механізми регулювання національної торговельної політики та формують, представляють і відстоюють національні інтереси держави у системі міжнародних економічних відносин;

❖ наднаціональний – представлений наднаціональними структурами, сформованими в межах інтеграційних об'єднань (ЄС, АСЕАН, МЕРКОСУР та ін.), які покликані контролювати розвиток торговельно-інтеграційних відносин в межах укладених угод і визначених пріоритетів;

❖ глобальний – представлений світовими організаціями (СОТ, ВОІВ, ООН тощо) та трансрегіональними інтеграційними об'єднаннями (Транстихоокеанське стратегічне економічне партнерство, Азійсько-тихоокеанське економічне співробітництво, Східноазійська угода про вільну торгівлю), які визначають механізми глобального, багатостороннього регулювання торговельно-економічних відносин.

Зазначимо, що варто звернути уваги і на фактори, під впливом яких сформовані домінуючі міжнародної торговельної інтеграції, які доцільно умовно поділити на економічні, науково-технічні, глобальні, політичні.

Економічні (поглиблення міжнародного поділу праці; динамізація економічного зростання, ефект від масштабу виробництва тощо). Нині майже кожна країна має двосторонні, регіональні або багатосторонні торговельні відносини з метою отримання взаємних переваг від торгівлі, вирішення соціально-економічних проблем, які вони не можуть вирішити самостійно; умови співпраці на нейтральних територіях (наприклад, щодо експлуатації корисних копалин в морях та океанах за межами прибережних ділянок тощо). Лібералізація транскордонної торгівлі дає споживачам кращий доступ до більшої різноманітності товарів та послуг за нижчими цінами, виробники будуть вимушені підвищувати рівень власної конкурентоспроможності для того, щоб втримати свої позиції в умовах відкритості економіки; обопільне зниження тарифних та нетарифних обмежень. Все це в сукупності призводить до лібералізації торгівлі та формує багаторівневість торговельної інтеграції.

Науково-технічні (удосконалення та розвиток транспортних й інформаційно-комунікаційних мереж, взаємний обмін технологіями). Особливого значення у даному контексті набуває передача технологій, яка може відбуватися в межах діяльності ТНК; міститися в угодах про міжнародне співробітництво або відбуватися в межах некомерційної передачі технологій з розвинених країн країнам, що розвиваються. Остання була однією з найбільш обговорюваних сфер міжнародних економічних відносин за останні тридцять і більше років. Зокрема, роль ТНК у процесі розробки, застосування та поширення технологій до таких країн, через включення їх у глобальні ланцюги вартості викликали особливий інтерес. Застосування новітніх технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн, дрони та робототехніка, зробили революцію в ланцюгах поставок протягом останніх кількох років. Згідно з прогнозами, використання штучного інтелекту у ланцюгах поставок призведе до підвищення їх продуктивності на 15% [8].

Зокрема, у межах науково-технічних факторів варто звернути увагу на появу такого феномену як цифрова торгівля, яка являє собою складний багатовимірний процес, що включає регуляторні структури, розробку політики, цифрові технології та бізнес-процеси по всьому глобальному / регіональному цифровому ланцюжку створення вартості. Деякі країни прагнуть інтеграції в цифрову торгівлю за допомогою міжнародних торгових угод. Деякі недавні РТУ містять амбіційні положення щодо зменшення регуляторних бар'єрів у цифровій торгівлі та сприяння транскордонному потоку даних. Збільшення використання електронних транзакцій у транскордонній торгівлі, а також безпаперова торгівля може збільшити швидкість, надійність та ефективність цифрової торгівлі. Наприклад, компанії, які здійснюють електронну торгівлю часто залежать від електронних контрактів та підпису замість паперових контрактів. Для забезпечення безпеки таких транзакцій необхідні електронні методи автентифікації та перевірки. Так само безпаперова торгівля є важливою складовою

відцифровування ланцюгів поставок електронної комерції. Однією з популярних ініціатив є єдине електронне вікно, що дозволяє вести адміністрацію, пов'язану з торгівлею, за допомогою однієї платформи в електронному вигляді, що значно полегшує малим компаніям орієнтацію на регуляторні вимоги для ведення транскордонної цифрової торгівлі. Це особливо важливо для країн, що розвиваються, які бажають інтегруватися у глобальні цифрові ланцюги постачання. Перевагами таких механізмів є значне зниження торгових витрат, збільшення швидкості та ефективності операцій та більш надійні результати як для торговців, так і для споживачів. Преференційні торговельні угоди все частіше включають різні положення, що охоплюють різні аспекти електронних транзакцій та безпаперової торгівлі. Багато РТУ посилаються на типовий закон ЮНСІТРАЛ про електронну комерцію, інші рідше посилаються на Конвенцію ООН про використання електронних комунікацій у міжнародних контрактах [9]. Останні РТУ також містять чітко зазначені обов'язкові положення щодо електронних підписів та автентифікації, які визнають дійсність електронних підписів та методів електронної автентифікації.

Все вищезазначене в сукупності з політичними факторами (прагненням до посилення економічних і політичних позицій у світі), призводить до трансгеографічного та багаторівневого формату торговельно-інтеграційних процесів. Глобальні фактори (пов'язані з вирішенням глобальних проблем людства: подоланням асиметрій економічного розвитку, забезпечення продовольчої та екологічної безпеки тощо) сприяють розвитку інтеграційних процесів на всіх рівнях та формуванню багаторівневої системи регулювання.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Міжнародні торговельно-інтеграційні процеси достатньо швидко розвиваються, що обумовлює необхідність виокремлення ключових сучасних домінант, таких як трансгеографічна просторова локалізація, лібералізація торгівлі, багаторівневості торговельної інтеграції, формування багаторівневої системи регулювання. Трансгеографічна просторова локалізація виявляється у поширенні міжрегіональної та міжконтинентальної інтеграції, тобто поступово нівелюються відстані між країнами та регіонами світу, зникає необхідність у наявності спільного історичного минулого, культурних особливостей тощо. Лібералізація торгівлі є невід'ємним імперативом торговельно-інтеграційних процесів. Країни укладають двосторонні, регіональні та багатосторонні угоди з метою знизити або усунути торговельні бар'єри, що дозволяє збільшити обсяги зовнішньої торгівлі та призводить до економічного зростання, що є вкрай важливим для країн, що розвиваються. Багаторівневості торговельної інтеграції обумовлена її масштабами та всеосяжністю, а також вигодами, які отримують учасники від інтеграційних процесів. Це в свою чергу обумовлює і необхідність багаторівневої системи регулювання міжнародної торговельної інтеграції. З огляду на вищезазначене, доцільно систематизувати і фактори, під впливом яких вони сформовані: економічні, науково-технічні, глобальні та політичні. Економічні фактори потужніше впливають на лібералізацію торгівлі, розширення та включення переважної більшості держав в інтеграційні процеси, що визначає їх багаторівневості; науково-технічні та політичні фактори сприяють трансгеографічній просторовій локалізації; глобальні – формуванню багаторівневої системи регулювання та розвитку інтеграційних процесів на всіх рівнях.

Список літератури

1. Trans-Pacific Partnership. Веб-сайт. URL: <https://www.tpp.mfat.govt.nz/>
2. Asia-pacific Economic Cooperation. Веб-сайт. URL: <https://www.apec.org/>
3. Merchandise: Intra-trade and extra-trade of country groups by product, annual. UNCTAD. URL: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=24397>

-
4. UNCTADSTAT. Веб-сайт. URL: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=122>
 5. Regional Trade Agreements Database. WTO. Веб-сайт. URL: <http://rtais.wto.org/UI/PublicMaintainRTAHome.aspx>
 6. Non-Tariff Measures to Trade: Economic and Policy Issues for Developing Countries developing countries in international trade studies. United Nations Conference On Trade And Development. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/ditctab20121_en.pdf
 7. Technological Innovation, Supply Chain Trade, And Workers In A Globalized World. Global Value Chain Development Report 2019. World Trade Organization. 2019. URL: <https://www.oecd.org/dev/Global-Value-Chain-Development-Report-2019-Technological-Innovation-Supply-Chain-Trade-and-Workers-in-a-Globalized-World.pdf>
 8. 10 global trade trends we'll be watching in 2020 Original article. Trade ready. Веб-сайт. URL: <https://www.tradeready.ca/2019/featured-stories/10-global-trade-trends-well-be-watching-in-2020/>
 9. Digital trade integration in preferential trade agreements. ARTNeT Working Paper Series. No. 191. 2020. URL: <https://www.unescap.org/sites/default/d8files/knowledge-products/AWP%20191%2B.pdf>

References

1. Trans-Pacific Partnership: Веб-сайт. Available at: <https://www.tpp.mfat.govt.nz/>
2. Asia-Pacific Economic Cooperation: Веб-сайт. Available at: <https://www.apec.org/>
3. Merchandise: Intra-trade and extra-trade of country groups by product, annual. UNCTAD. Веб-сайт. Available at: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=24397>
4. UNCTADSTAT. Веб-сайт. Available at: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=122>
5. Regional Trade Agreements Database. WTO: Веб-сайт. Available at: <http://rtais.wto.org/UI/PublicMaintainRTAHome.aspx>
6. Non-Tariff Measures to Trade: Economic and Policy Issues for Developing Countries developing countries in international trade studies (2013). United Nations Conference on Trade and Development. Available at: https://unctad.org/system/files/official-document/ditctab20121_en.pdf
7. Technological Innovation, Supply Chain Trade, And Workers in A Globalized World (2019). Global Value Chain Development Report 2019. World Trade Organization. Веб-сайт. Available at: <https://www.oecd.org/dev/Global-Value-Chain-Development-Report-2019-Technological-Innovation-Supply-Chain-Trade-and-Workers-in-a-Globalized-World.pdf>
8. 10 global trade trends we'll be watching in 2020. Original article. Trade ready. Веб-сайт. Available at: <https://www.tradeready.ca/2019/featured-stories/10-global-trade-trends-well-be-watching-in-2020/>
9. Digital trade integration in preferential trade agreements. ARTNeT Working Paper. Веб-сайт. Available at: <https://www.unescap.org/sites/default/d8files/knowledge-products/AWP%20191%2B.pdf>

Стаття надійшла до редакції 25.07.2020 р.